

СУЧАСНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

Колодійчук В.А.

доктор економічних наук, доцент,

завідувач кафедри,

Львівський національний аграрний університет

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Потенціал сільського господарства України, як локомотивної галузі розвитку національної економіки, не означає автоматичне перетворення обмежених ресурсів на економічні ефекти, адже для цього необхідний базис, під яким ми розуміємо дієвий та ефективний економічний механізм. Будь-який механізм спроможний існувати в умовах інституційного середовища, яке формує комплекс внутрішніх і зовнішніх чинників впливу на його діяльність і входить переважно у систему вищого рівня. Інституалізація економіки посилюється в умовах централізації виробництва і капіталу, що загострює соціальні суперечності у суспільстві, а тому, на думку представників інституціоналізму, економіку необхідно розглядати як систему, в якій відносини між господарюючими агентами складаються не лише під впливом економічних, а й соціальних, психологічних, політичних та інших чинників. Об'єктом їх досліджень є інститути, під якими слід розуміти корпорації, профспілки, державні органи управління, а також різні юридичні, морально-етичні та психологічні явища, тобто норми поведінки, звичаї тощо.

Чотири загальновідомі основні напрями інституціоналізму представлені різними теоріями і сподвижниками, а саме:

1. Технократичний (соціально-психологічний) інституціоналізм, започаткований американським економістом і соціологом Торстейном Вебленом, який у своїй праці [1] критикує принцип раціональної поведінки і напротивагу йому висуває теорію про роль інстинктів у економіко-соціальній поведінці людини. Він переконаний, що вивчати потрібно не стільки дії індивідуума, скільки колективні дії, здійснювані

на основі й у рамках групових інститутів – профспілок, підприємницьких об'єднань, політичних партій та ін. Т. Науковець виділяє інстинкти праці, майстерності, інстинкт наслідування тощо і вказує, що саме вони формують професіоналізм, колективізм чи індивідуалізм поведінки, а інстинкт цікавості є в основі наукових відкриттів.

2. *Юридичний (соціально-правовий) інституціоналізм* – послідовне продовження попереднього напрямку. Найвідомішим його прихильником є американський економіст Джон Роджерс Коммонс. На відміну від теоретичних настанов Т. Веблена Джон Коммонс приділяв основну увагу не технологічним факторам виробництва та їх носію – інженерно-технічному персоналу, а соціально-правовим інститутам. Запропонувавши так звану теорію угод [2], Дж. Коммонс робить акцент на можливості усунення суперечностей і конфліктів у економічних відносинах за допомогою юридичних законодавчих органів держави, яка виступає в ролі арбітра в економіці і формує відповідний порядок, так званий адміністративний капіталізм;

3. *Емпіріостатистичний (емпіричний, або кон'юнктурно-статистичний) інституціоналізм*, що досліджує циклічні явища в економіці. Як послідовник Т. Веблена ще один американський економіст Уеслі Клер Мітчелл використав статистичний аналіз для доведень положень інституціоналізму.

4. *Індустріально-технологічний (соціологічний) інституціоналізм*, видатним представником якого є Джонн Кеннет Гелбрейт. Він вбачає основну проблему економічного розвитку в забезпеченні гарантованого доходу всім членам в умовах індустріального суспільства.

Розрізняючи керуючу і керовану ланки у агропромисловому виробництві, до уваги слід брати соціальні, економічні, інформаційні, фінансові та інші інститути, які забезпечують прямі та зворотні зв'язки між державою і суспільством. Маючи на увазі державу в її інституційному розрізі, ми не сприймаємо можливість ефективного розвитку агропромислового виробництва через призму монетаризму, а навпаки, відстоюємо позиції кейнсіанства. Враховуючи нееластичність попиту на соціальну продукцію сільського господарства, не можна нехтувати регулятивним впливом держави на ціноутворення і структуру пропозиції продуктів харчування. При цьому необхідно забезпечити розумний компроміс між ціною продукції і прибутковістю її виробників,

що без інструментів державного впливу (наприклад, фіскальної політики) обійтись не можна.

Керуюча ланка управління агропромисловим комплексом охоплює вертикаль соціально-правових інститутів, що здійснюють регулюючий та контрольний вплив на суб'єкти господарювання. На рівні Верховної Ради України як найвищого законодавчого органу немає чіткого визначення окремих видів діяльності (наприклад, логістичної) і функціонування агропромислового ринку обмежується окремими законами. Пріоритетність галузі економіки, якою ми вважаємо сільське господарство – це пріоритет у всьому: законодавстві, фінансуванні, державних програмах наукових досліджень, а також інституційному забезпеченні і ця пріоритетність повинна забезпечити зростання не лише аграрної сфери, а й системний ефект для всієї національної економіки.

Сьогодні, наприклад, відсутність закону про логістичну діяльність в Україні ускладнює статус і правові відносини між учасниками ринку логістичних послуг. Об'єднання регламентуючих законодавчих актів транспортної сфери, інфраструктурного забезпечення, фінансово-банківського сектору економіки, інформатизації й телекомунікацій тощо дасть змогу координувати матеріальні й забезпечувальні фінансові, інформаційні та сервісні потоки в єдиній системі з можливістю формування ефективного інституційного середовища. Для подолання багатьох штучно створених бар'єрів керівникам агропромислових підприємств доводиться витрачати зусилля і ресурси на вирішення проблем, що деструктивно впливає на розвиток сільськогосподарського виробництва. Якщо інституційне середовище повинно сприяти зменшенню «тертя» фірми на входженні в ринкове середовище, то в Україні ці постулати економічної теорії мають іноді зворотний ефект: чим більше інституцій в державі, тим вищі трансакційні витрати для подолання опортуністичної поведінки.

Дотримуючись положень соціально-правового інституціоналізму Дж. Коммонса, звернемо також увагу на необхідність перегляду всієї вертикалі виконавчої влади з метою оптимізації її структур і функцій для максимального спрощення розвитку агропромислового комплексу України та його ефективної інтеграції у світовий економічний простір. Тільки створивши рівні економіко-правові умови для всіх учасників агропродовольчого ринку, незалежно від форм власності і масштабів виробництва, держава може виступати повноцінним арбітром і гарантом

прав на внутрішньому ринку й лобістом національних інтересів – на зовнішньому.

Для ефективного функціонування агропромислового комплексу України важливо забезпечити взаємозв'язок між керуючою і керованою ланками, що в якості останньої представлено структурними елементами різних форм власності й масштабів виробництва. Проведений детальний аналіз кількісних та якісних показників різних підприємств агропромислового комплексу дає нам підстави стверджувати про можливість і доцільність існування різних форм структурних елементів, що не тільки створюють конкурентне середовище, а й спроможні об'єднувати свої функції, у тому числі й логістичні, для досягнення синергетичного ефекту всієї системи.

Таким чином, механізм як впорядкована сукупність елементів досліджуваної системи, які, перебуваючи у динамічному взаємозв'язку і взаємозалежності під дією внутрішніх і зовнішніх факторів, спричиняють зміну вихідних параметрів функціонування системи, спроможний існувати в умовах інституційного середовища. Керуюча ланка управління АПК охоплює вертикаль соціально-правових інститутів, що здійснюють регулюючий та контрольний вплив на суб'єкти господарювання. Інституалізація економіки посилюється в умовах централізації виробництва і капіталу, що загострює соціальні суперечності у суспільстві, а тому, на думку представників інституціоналізму, економіку необхідно розглядати як систему, в якій відносини між господарюючими агентами складаються не лише під впливом економічних, а й соціальних, психологічних, політичних та інших чинників.

Список використаних джерел:

1. Thorstein Veblen. The Theory of Leisure Class, An Economic Study of Institutions, 1899. [Электронный ресурс] Торстейн Веблен // Теория праздного класса: экономическое исследование институций: пер. с англ. // вступительная статья канд. экон. наук С. Г. Сорокиной, общ. ред. д-ра экон. наук В. В. Мотылева. – М., 1984 – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/>
2. Commons John R. Institutional Economics / John R. Commons // American Economic Review. – 1936. – Vol. 26, № 1. – P. 237–249.